

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ὀγδοός

Συνδρομή ἰτησιᾶ: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ
1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἰτησιᾶ.— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὀδὸς Σταδίου, 6.

18 Νοεμβρίου 1879

Σφραγὶς τῆς τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπῆς
ἐπὶ ἐπαναστάσεως.

[Ἐκ τῆς Συλλογῆς Παύλου Λάμπρου].

ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ

Κυρίως τις ἐν Ἀθηναίσι, ὑπογραφόμενος Δ. λυπούμενος ἅμα καὶ ἀγανακτῶν διότι «λίαν ἀταλαίπωρος εἶναι ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας τοῖς πλείστοις τῶν παρ' ἡμῖν λογίων», ἐπεχείρησε ἐν τῇ Κλειῷ (ἀρ. 954, 29-11 Ὀκτωβρίου 1879), «νά συντελέσῃ πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ». Ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς διατριβῆς ἡμῶν περὶ Ὀλυμπίας τῆς καταχωρισθείσης ἐν τῇ Ἔστια (ἀρ. 182). Ἡμεῖς σφόδρα χαίρομεν διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀνδρός, οὐ μόνον διότι εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἴμεθα θιασῶται τῆς ἀληθείας καὶ φίλοι τῶν ἐπικρίσεων, ὅταν αὐταὶ εἶνε εἰλικρινεῖς, ἀλλὰ καὶ διότι ἂν δὲν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Σωκρατικὴν ἀρετὴν τοῦ νὰ προτιμῶμεν νὰ ἐλεγγχώμεθα ἢ νὰ ἐλέγχωμεν, γενναίως ὅμως φέρομεν τὸ ἐλέγχεσθαι, ὡς οὐδένα ἄνθρωπον νομίζοντες ἀναμάρτητον, ἥμιστά δὲ ἡμᾶς αὐτούς. Πρέπει ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ ἐπικριτὴς νὰ δηλολογήσῃ ὅτι μεγάλῃς τιμῆς ἤξιωσε τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν διατριβὴν ἡμῶν, περὶ τῆς προλαβόντες εἶπομεν, «Ἄλλὰ πιστεύω ὅτι οἱ ἀναγνώσται τῆς Ἔστιας εἶνε τοσοῦτον ἐπιεικεῖς, ὥστε τὰς μὲν λεπτομερείας καὶ ἐπιστημονικὰς ἀκριβείας νὰ παραπέμψωσιν εἰς τοὺς ἐπίτηδες περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους, ἀπλᾶς δὲ μόνον ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις νὰ δεχθῶσιν οὐχὶ εἰδικοῦ ἀρχαιολόγου, ἀλλ' ἔραστοῦ τῆς ἀρχαιολογίας». Ὁ κ. Δ. δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἐπιεικῶν εἶνε αὐστηρὸς ἐπικριτὴς. Ἔστω παρατηροῦμεν μόνον εἰς αὐτὸν μετὰ πάσης ἀπαθείας ὅτι ὅστις ἐπικρίνει τὰ τῶν ἄλλων

ὀφείλει πρῶτον μὲν, ἂν θέλῃ νὰ εἶνε δίκαιος, νὰ ἐννοῇ καλῶς τὰ λεγόμενα καὶ νὰ μὴ παρεξηγῇ αὐτά· δεύτερον δὲ νὰ μὴ αὐξάνῃ μᾶλλον αὐτὸς τὸ κακόν, εἰς οὗ τὴν περιστολὴν θέλει νὰ συντελέσῃ.

Μ' ἐλέγχει ὁ κ. Δ. διότι μίαν ἱέρειαν ὠνόμασα τῆς Χαμύνης Ἀρτέμιδος, ἐν ᾧ τὸ ὀρθὸν εἶνε τῆς Χαμύνης Δήμητρος· ὁμολογῶ τὸ λάθος· εἶνε lapsus calami ἢ καὶ lapsus memoriae, ὅπερ ἴσως ἤθελε διορθωθῆ, ἂν δὲν ἀπεδήμουν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς διατριβῆς. Ἄλλ' ὅτε κατακρίνει τὰς αἰτιολογίας, δι' ἃς εἶπομεν ὅτι ἐξῆρθετο τοῦ περὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν νόμου ἡ ἱέρεια τῆς Δήμητρος, προφανῶς διαστρέφει ἢ δὲν ἐννοεῖ τὰ γεγραμμένα. Ἡμεῖς εἶπομεν δύο λόγους τῆς ἐξαιρέσεως· πρῶτον ὅτι ἡ ἱέρεια τῆς Δήμητρος (καθ' ὃ ἱέρεια, ἦγουν ἀνδρὸς γυνή) «κατετάσσετο εἰς τὰς παρθένους», τοῦτέστιν ἐθεωρεῖτο ὡς παρθένος, ὅπερ δὲν σημαίνει ὅτι ἦτο παρθένος, ὡς ὑπέλαβεν ἡμᾶς λέγοντας ὁ κ. Δ. Ἦτο λοιπὸν περιττὸν νὰ παραπέμψῃ εἰς τὸν Πausanίαν, ἵνα καταδείξῃ ὅτι ἦτο γυνή. Ἐν παρέργῳ δὲ σημειοῦμεν ὅτι τὸ πρῶτον τῶν χωρίων τοῦ Πausanίου (5, 6, 7), ἐξ οὗ δῆθεν «σαφῶς δηλοῦται ὅτι ἡ ἱέρεια τῆς Δήμητρος Χαμύνης ἦτο γυνή καὶ οὐχὶ παρθένος», οὐδὲ ἴχνος περιέχει οὔτε περὶ Δήμητρος Χαμύνης οὔτε περὶ τῆς ἱερείας αὐτῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς Καλλιπατείας ὅτι ἐφοράθη οὔσα γυνή (καὶ οὐχὶ ἀνήρ)· ἡ δευτέρα αἰτιολογία, ἣτις φαίνεται ὅτι ἐτάραξε τὴν περὶ Δήμητρος Χαμύνης θρησκευτικὴν συνείδησιν ἢ τὴν ὑπὲρ τῆς ἱερείας σεμνοτυφίαν τοῦ ἐπικριτοῦ, ὅτι παρεχώρησαν εἰς τὴν ἱέρειαν ὡς τιμητικὴν ἐξαιρέσιν ὅ,τι δὲν ἐδύνατο νὰ κωλύσῃσι, δὲν εἶνε ἡμέτερον ἐπινόημα, ἀλλὰ λίαν ὀρθὴ κρίσις τοῦ Κourtierin (Pelopon. II, σελ. 65: Man gab der Priesterin als Ehrenrecht was man ihr zu verwehren keine Macht hatte).

Δεύτερον ἀμάρτημα ἐν τῇ διατριβῇ μου εὐρίσκει ὅτι τὸν υἱὸν τῆς Καλλιπατείας ὠνόμασα Πεισίδωρον καὶ ὄχι Πεισιρόδορον. Φοβερά ἀσυνειδησία! Ἄλλ' αἴτιος αὐτῆς δὲν εἶμαι ἐγώ, ἀλλ' ἡ ἐκδοσις τοῦ Πausanίου, ἣν προχείρως μετεχειρίσθη, ἡ στερεότυπος τοῦ 1829, ἐν ἣ προφανῶς πανταχοῦ γράφεται Πεισίδωρος. Δὲν ἦτο δὲ ὁ ἄνθρωπος τοσοῦτον σπουδαῖος ὡς πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἔστιας, ὥστε νὰ προστρέξω-

μεν καὶ εἰς νεωτέρας ἐκδόσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Καὶ τὸ τρίτον ἀμάρτημα, ὅπερ ἀποδίδει εἰς τὴν διατριβὴν μου ὁ κ. Δ. ἀποδεικνύει ὅτι παρενόησεν ἢ διέστρεψε τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα. Ἡμεῖς ἐγράψαμεν «ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἔργον λαμπρὸν τῶν ἀρίστων τεχνιτῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Φειδίου ἐργασθέντων». Ὁ κ. Δ. ἀντιλέγει εἰς ταῦτα «Ἄλλ' ὁ Πausanias ἀναφέρει ὡς ἀρχιτέκτονα τοῦ ναοῦ Λίβωνα ἄνδρα ἐπιχώριον». Καὶ τίς ἀρνεῖται τοῦτο; ἢ τί ἔπεται ἐκ τούτου; Ἔργον τι, οἷος ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, γίνεται λαμπρὸν μόνον ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος; Οἱ ἄλλοι τεχνῖται, οἵτινες ἴσως πλείοτερον συνετέλεσαν εἰς τὴν λαμπρότητα τοῦ ναοῦ καὶ εἶνε ὀνομαστότατοι, πρέπει νὰ παρασιωπηθῶσιν, ἵνα μνημονευθῇ μόνος ὁ ἄγνωστος ἀλλαχόθεν Λίβων τοῦ Pausanios; Ἄλλὰ προδήλως ὁ ἐπικριτὴς ἀγνοεῖ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός· ἄλλως θὰ εἰσώπα. Ἄς μᾶθῃ λοιπὸν οὐχὶ παρ' ἡμῶν, οἵτινες δὲν εἴμεθα εἰδικοὶ ἀρχαιολόγοι, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Kourtiou (Peloponnes II σελ 54 καὶ 110, ἔνθα καὶ εἰς ἄλλους γίνεται παραπομπή) τὰ ἐξῆς. Εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ Ἡλεῖοι κατέστρεψαν τὴν ἀρχαίαν πόλιν Πίσσαν· ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς ἐφρόντισαν νὰ δημιουργήσασι τι νέον, καὶ διὰ πολιτικούς λόγους ἐπεχείρησαν τὴν ἡλιακὴν ἤδη γενομένην Ὀλυμπίαν νὰ λαμπρύνωσιν ἔτι μᾶλλον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπεφάσισαν τὴν λείαν τὴν ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς Πισάτας πολέμου νὰ δαπανήσωσιν εἰς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. «Οὕτως, λέγει ὁ Κούρτιος, ἰδρύθη τὸ νέον Ὀλυμπιεῖον, οὗ τινος τὴν οἰκοδομὴν ἀνέθεσαν οἱ Ἡλεῖοι εἰς ἐγχωρίον τινα τέκτονα (Pausan. 5, 10, 3), τὸν Λίβωνα. Καὶ ἤρξατο μὲν οἰκοδομώμενος ὁ ναὸς μετὰ τὴν 50 Ὀλυμπιάδα· μετὰ τριάκοντα δὲ καὶ πέντε Ὀλυμπιάδας ἦτο ἀκόμη ἀτελής· ἢ ἀπεφασίσθη νὰ γείνη νέα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα αὐτοῦ ἐπισκευή. . . . καὶ πρὸς τοῦτο προσεκλήθη ἐξ Ἀθηνῶν ὀλόκληρος ἀποικία τεχνιτῶν. Αἱ ἀρχαὶ τῆς Ἡλίδος ἀνέθεσαν διὰ συμβολαίου μετὰ γενναίας ἐμπιστοσύνης τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως εἰς τὸν Φειδίαν κ.τ.λ.» Μετὰ ταῦτα λοιπὸν, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων γνώμην, εἰς τίνα ἀνήκει ἡ λαμπρότης τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, εἰς τὸν Λίβωνα ἢ εἰς τὸν Φειδίαν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐργασθέντας τεχνίτας;

Νοσιμωτάτη εἶνε ἡ τετάρτη παρατήρησις τοῦ ἐπικριτοῦ. Ἡμεῖς μὲν ἐνομίσαμεν ὅτι ὁ γλύπτῃς Παιώνιος ὁ Μενδαῖος κατήγετο ἐκ τῆς Μένδης, πόλεως Μακεδονικῆς παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἀπέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ. Ὁ δὲ κ. Δ. ὑπολαμβάνει τὴν πόλιν Θρακικὴν, πειθόμενος εἰς τὸν Pausanias, ὅστις νομί-

ζει αὐτὴν «Θρακίαν» καὶ τοὺς Μενδαῖους «οἰκούντας ἀπὸ θαλάσσης ἀνω τῆς πρὸς Αἴψω πόλει». Πιστεύει ἄρα ὅτι δύο ὑπάρχουσι Μένδαι πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἡ μὲν ἐπὶ τῆς Παλλήνης τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου· ἡ δὲ ἐπὶ τῆς Θράκης «ἀπὸ θαλάσσης ἀνω τῆς πρὸς Αἴψω πόλει».

Ἄλλὰ πρὶν παρασυρῆθαι τοσοῦτον οἰκτροῦς ὑπὸ τοῦ ἐν γένει μὲν οὐχὶ βαθεῖαν κρίσιν μαρτυροῦντος Pausanios, περὶ δὲ τὰ γεωγραφικὰ τὰ μὴ στενωῶς συνδεδεμένα πρὸς τὴν περιήγησιν λίαν ἀμελῶς ἔχοντος (ἴδ. Preller Polemon. Fragm. σελ. 188), δὲν ἤνοιγε τὸ λεξικὸν τοῦ Pape, ἢ δὲν ἐῤῥίπτεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τὸν ἀτλαντα τοῦ Kiperit, ἵνα ἐξ αὐτῶν μάθῃ ὅτι (πλὴν τῆς Αἰγυπτιακῆς, περὶ ἧς οὐδεὶς ἐνταῦθα λόγος) μία μόνη ὑπάρχει Μένδη, ἐπὶ τῆς Παλλήνης; ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἀνεγίνωσκε τὸν Brunn ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς Sitzungsberichten der Academie der Wissenschaften zu München, εἰς ἃ ἡμᾶς παραπέμπει νὰ διδασθῶμεν, ἐν τῷ Α' τόμ. τοῦ 1879, σελ. 316: Paeonios aus Mende, einer Stadt der makedonisch-chalkidischen Halbinsel Pallene (Paus. 5, 10, 6); Ἐπλανήθη ὁ ἐπικριτὴς, ὅπως ἴσως καὶ ὁ Pausanias, ἀγνοῶν ὅτι ἡ Χαλκιδική, ἐφ' ἧς ἡ Μένδη, καὶ αἱ περὶ αὐτὴν χῶραι ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν Θράκη (ὅθεν καὶ «χωρία ἐπὶ Θράκης» καὶ «σύμμαχοι οἱ ἐπὶ Θράκης» παρὰ Θουκυδίδην λέγονται αἱ κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους πόλεις). Ἡμεῖς ὠρίσαμεν διὰ μακροτέρων τὴν Μένδην οὐχὶ τυχαίως, ἀλλ' ἐπίτηδες, διότι εἴχομεν παρατήρησιν ὅτι ὁ μακαριτὴς E. Delhage-ώργης ἐν τῇ περὶ Ὀλυμπίας διατριβῇ (Ἐφημερ. Φιλομαθ. 14 Αὐγ. 1876, σελ. 2984-5) εἶχεν ὡσαύτως πλανηθῆ ὑπὸ τοῦ Pausanios. Ἄλλ' ἐκεῖνος εἶνε συγγνωστός, διότι δὲν ἦτο οὔτε ἀρχαιολόγος οὔτε φιλόλογος οὔτε ἐπικριτὴς.

Ἔρχεται κατόπιν ἄλλη παρατήρησις περὶ τῆς περιβοήτου λάρνακος τοῦ Κυψέλου. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο καλλιτέχνημα οὐπῆρξεν ἀπὸ τοῦ Heyne μέχρι τῆς σήμερον, ἐπὶ μίαν δηλ. ὀλόκληρον ἐκατονταετηρίδα, ἀντικείμενον πολλῶν καὶ ποικίλων ἐρευνην, συζητήσεων καὶ ἀντιλογιῶν, καθ' ἃς ἐξηνέχθησαν διάφοροι γνώμαι περὶ τε τοῦ σχήματος αὐτῆς καὶ τῆς διαθέσεως τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀναγλύφων. Αἱ διάφοροι αὗται γνώμαι συγκεφαλαιοῦνται εἰς δύο, ὧν ἡ μὲν, τοῦ Visconti, O. Jahn, Overbeck καὶ ἄλλων, εἶνε ὅτι ἡ λάρναξ ἐρειδομένη πρὸς τοῖχον εἶχε τὰ ἀνάγλυφα μόνον ἐπὶ τριῶν πλευρῶν· ἡ δὲ, τοῦ Heyne, Quatremère de Quincy, Welcker, Schubart, Ruhl καὶ ἄλλων, ὅτι, περίσπτος οὔσα, εἶχε τὰ κοσμήματα ἐπὶ τῶν πέντε αὐτῆς πλευρῶν. Ἡμεῖς πεισθέντες ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Pausanios ὅτι ἡ μόνη ὀρθὴ γνώμη εἶνε ἡ δευτέρα (ὅπερ ἐλπίζομεν προσεχῶς ἀλλαχοῦ ν' ἀποδείξω-

μεν) ταύτην ἠκολουθήσαμεν γράφοντες τὰ ἐν τῇ Ἑστία. Ὁ δὲ κ. Δ. ἀβασανίστως δέχεται τὴν πρώτην, πρόθυμος ἴσως, ἂν ἡμεῖς μετὰ ταύτης συνετασόμεθα, νὰ ἐλέγξῃ ἡμᾶς διότι δὲν παρέδεχθημεν τὴν δευτέραν.

Ἡ ἐπομένη παρατήρησις εἶνε τοιαύτη, ὥστε δύναται νὰ κινήσῃ καὶ τοῦ ἀπαθεστάτου ἀνθρώπου τὴν ἀγανάκτησιν διὰ τὴν διάστροφὴν τῶν ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένων. Παραθέτων ὅσα ἡμεῖς εἴπομεν περὶ τοῦ γυμνασίου καὶ βουλευτηρίου, ἐπισυνάπτει τὸ ἐξῆς εὐσυνείδητον σκῶμμα. «Οὕτως ὁ καθηγητής, ἀράμενος ἐκ τῆς Ἡλιδος τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ βουλευτήριον αὐτῷ Πενειῷ μετέθηκεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν». Πόθεν ἐβδαιώθη ὁ δίκαιος ἐπικριτὴς ὅτι ἡμεῖς ἐξετελέσαμεν τῷ ὄντι τὸν ὑπερῆρακλειον τοῦτον ἄθλον; Ἄν δὲν ὑπῆρχε γυμνάσιον καὶ βουλευτήριον ἐν Ὀλυμπίᾳ, (ἀδιάφορον ἂν τὸ βουλευτήριον ἔκειτο ἐντὸς τῆς Ἀλτεως, ὅπερ συνομολογοῦμεν) θὰ εἶχε δίκαιον καὶ νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ σκώπη ἡμᾶς διὰ τὴν μετὰθεσιν. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἡ ὑπαρχεῖς βουλευτηρίου καὶ γυμνασίου ἐν Ὀλυμπίᾳ, μαρτυρομένη ὑπὸ τοῦ Πausανίου καὶ τῶν ἀνασκαφῶν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν. Ἄλλὰ εἰκάζει ὁ κ. Δ. ὅτι ἐπειδὴ ὁ Πausanias λέγει πού ὅτι ἐν τῷ ἐν Ἡλιδι βουλευτηρίῳ «ἐπιδειξίεις λόγων τε αὐτοσχεδίων καὶ συγγραμμάτων ποιοῦνται παντοίων», εἴπομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐγένοντο ἐπιδειξίεις ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἢ ἐν τῷ γυμνασίῳ (ἐπίτηδες κατελίπομεν ἀόριστον τὴν φράσιν ἐν τῇ Ἑστία), εἰκάζει, λέγομεν, ὁ κ. Δ. τὴν πρωτότυπον εἰκασίαν ὅτι ἡμεῖς ἢ ἐξ ἀμελείας ἢ ἐξ ἀμαθείας ἴσως μετεθέσαμεν γελοιῶς τὰ ἐν Ἡλιδι εἰς Ὀλυμπίαν. Ἄν ὁ ἐπικριτὴς ἦτο δίκαιος καὶ τῆς ἀληθείας μόνον ζητητής, ἤθελεν ἐννοήσῃ ὅτι ἡμεῖς ἀπλῶς διάφορα ἐφρονήσαμεν καὶ φρονοῦμεν περὶ τῶν ἐπιδειξέων ἢ ὅ, τι αὐτὸς καὶ ἄλλοι ἴσως φρονοῦσι, καὶ ἤθελε κατακρίνῃ ταύτην ἡμῶν τὴν γνώμην· σεδόμενος ὅμως ἑαυτὸν ἤθελεν ἀπέχῃ τοῦ ἀνυποστάτου καὶ ἀνουσίου σκώματος.

Παρὰ Πausanία οὐδαμοῦ γίνεται ἴδιος λόγος περὶ συγγραφικῶν ἢ ῥητορικῶν ἢ διαλεκτικῶν ἐπιδειξέων ἐν Ὀλυμπίᾳ, οὔτε ἂν οὔτε ποῦ ἐγένοντο. Ἐν παρόδῳ δὲ μόνον λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ ἀνδριάντος Γοργίου τοῦ Λεοντίου, λέγει τὰ ἐξῆς: «εὐδοκίμησαι δὲ Γοργίαν λόγων ἔνεκα ἐν τε πανηγύρει τῇ Ὀλυμπιακῇ φασὶ καὶ ἀφικόμενον κατὰ πρεσβείαν ὁμοῦ Τισία παρ' Ἀθηναίους» (6, 17, 8). Ἄλλ' ὅτι πολλαὶ τοιούτου εἶδους ἐπιδειξίεις ἐγένοντο ἐν τῇ περιφανεί ἐκείνῃ πανηγύρει, περὶ τούτου οὐδεὶς ἀμφισβᾶλλει, διότι πολλὰς καὶ ἀλλαχόθεν ἔχομεν μαρτυρίας ἀναμφισβητήτους. Ποῖος ὅμως ἦτο διὰ ταύτας ὀρισμένος τόπος; Μία μόνη ὑπάρχει μαρτυρία, ἢ τοῦ Λουκιανοῦ, ἐν τῷ Ἀετίωνι, καθ' ἣν δῆθεν ὁ

Ἡρόδοτος ἠγωνίσθη ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Ὀλυμπίου· εἶνε αὐτὴ ἐκείνη, ἣν ὁ ἐπικριτὴς ἀντιτάσσει εἰς τὴν γνώμην ἡμῶν.

Ἄλλ' ἡ εἰδήσις αὕτη δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀξίόπιστος, διότι τὸ συγγραμμάτιον ἐκεῖνο τοῦ Λουκιανοῦ περιέχει τοσαύτας ἀκρισίας, ὥστε προκειμένου περὶ ἱστορικῆς ἀληθείας, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀναμφισβήτητος μαρτυρία· οὕτω δὲ ἐθεωρήθη καὶ αὐτὸ καὶ τὰ πλείστα τοῦ Λουκιανοῦ συγγράμματα ὑπὸ τῆς ὑγιούς ἱστορικῆς κριτικῆς. Ὀλόκληρον τὸ ἐν τῷ Ἀετίωνι περὶ τοῦ Ἡροδότου διήγημα, περὶ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ παρουσίας τοῦ ἱστορικοῦ, περὶ τῆς ἀναγνώσεως ὄλου τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Ὀλυμπίου, περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν βιβλίων τῆς ἱστορίας αὐτοῦ διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν Μουσῶν, ἀπεδείχθη ὡς σοφιστικὸν πλάσμα ὑπὸ τοῦ Dahlmann (Forschungen auf dem Gebiete der alten Geschichte II, 4) καὶ ὑπὸ τοῦ A. Schoell (Philologus, 1855, X, σελ. 410), ἴδε καὶ τὸν τελευταῖον βιογράφον τοῦ Ἡροδότου A. Bauer (Herodot's Biographie σελ. 30). Ἄλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Λουκιανὸς, πλάσας τὸ περὶ τοῦ Ἡροδότου διήγημα, δὲν ἔπλασεν ὁμοίως, ἀλλὰ παρέλαβεν ἐκ τῆς συγχρόνου αὐτοῦ συνηθείας ὅ, τι λέγει περὶ τοῦ ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ ἀγῶνος, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἦτο δυνατόν ἐν τῷ μέρει ἐκείνῳ τοῦ ναοῦ, ὅπερ ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σκοτεινὸν καὶ ἐχρησίμευε μᾶλλον ὡς θησαυροφυλάκιον, νὰ τελῶνται ἐπιδεικτικοὶ ἀγῶνες καὶ νὰ ἐκφωνῶνται λόγοι ὀλυμπιακοὶ εἰς ἐπήκοον τῶν ἐκεῖ συνηθρισμένων πολυπληθῶν Ἑλλήνων. Πόσοι ἄνθρωποι θὰ ἐχώρου ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ ἐκείνῳ, ὅπερ ἄμα καὶ θησαυροφυλάκιον ἦτο; Τὸ πολὺ ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὁ χώρος οὗτος εἰς διαλεκτικὰς τινὰς ἐπιδειξίεις ἐν λίαν στενῷ κύκλῳ ἀκρατῶν, οἷας ἐπεδεικνύετο Ἴππίας ὁ Ἡλείος, ὡς φαίνεται ἐξ ὅσων αὐτὸς λέγει παρὰ Πλάτωνι (Ἴππ. Ἑλλάτ. 373 c). «Καὶ γὰρ ἂν δεινὰ ποιήσῃ, ὦ Εὐδίκε, εἰ Ὀλυμπιάζε μὲν εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων πανηγύριν, ὅταν Ὀλύμπια ἦ, αἰεὶ ἐπανιῶν οἴκοθεν ἐξ Ἡλιδος εἰς τὸ ἱερόν παρέχω ἑμαυτὸν καὶ λέγοντα ὅ, τι ἂν τις βούλεται, ὡς ἂν ἐμοὶ εἰς ἐπιδείξιν παρεσκευασμένον ἦ, καὶ ἀποκρινόμενον τῷ βουλομένῳ ὅ, τι ἂν τις ἐρωτᾷ κτλ.» Ἄλλ' εἰς ἀπαγγελίαν λόγων πανηγυρικῶν, οἷοι τοῦ Γοργίου καὶ Λυσίου οἱ Ὀλυμπιακοὶ καὶ τοῦ Ἰσοκράτους ὁ πανηγυρικός, ἂν εἶνε ἀληθεῖς τῶν παλαιῶν αἰ μαρτυρίαι ὅτι ἐξεφωνήθη ὁ λόγος ἐν τῇ ὀλυμπιακῇ πανηγύρει (Φιλοστρ. Β. Σοφιστ. Α', ιζ' 2, Μενάνδρου περὶ ἐπιδεικτικῶν 4, Τόμ. III σελ. 391 Σπέγγελ), ἀπαιτεῖται τόπος εὐρύχωρος εἰς ὑποδοχὴν τῶν παντοδαπῶν ἀκρατῶν τῶν συνεχομένων εἰς μεγάλην ἐθνικὴν πανηγύριν. Πρὸς τὸν Φιλόστρατον (Β. Σοφιστ. Α', κε', 9) ὅστις λέγει ὅτι κατὰ τινὰ ἐ-

πίδειξιν τοῦ Ἡρώδου « Ὀλυμπίασι δὲ βοησάσης αὐτῷ τῆς Ἑλλάδος κτλ. ». Διὰ τούτους λοιπὸν τοὺς λόγους ἡμεῖς δὲν ἐθεωρήσαμεν πιθανὴν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἐπιστεύσαμεν ὅτι αἱ ἐπιδείξεις ἐγίνοντο ἐν τόποις εὐρυχωροτέροις τῶν ὀπισθοδόμων τῶν ναῶν, καὶ τοιοῦτοι εἶνε τὰ γυμνάσια, τὰ βουλευτήρια, τὰ θέατρα, αἱ παλαίστραι καὶ εἴ τι τοιοῦτον, καθ' ἃ μαρτυρεῖ μὲν ὁ Πausanias ὅτι ἐγένετο ἐν Ἡλιδι, μαρτυροῦσι δὲ πολλοὶ συγγραφεῖς ὅτι τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἐν ἔτει 393 ἢ 394 γενομένην κατάλυσιν τῶν Ὀλυμπίων, μαρτυρουμένην ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ (σελ. 573 ἐκδ. Βόνν.), δὲν παραδέχεται ὁ κ. Δ. ἀκολουθῶν αὐτὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Λουκιανοῦ. Ἡμεῖς δὲν ἐδιστάσαμεν νὰ πεισθῶμεν μᾶλλον εἰς τὸν Κεδρηνόν, ὃν ἠκολούθησε καὶ ὁ Grote (Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Τόμ. Β' σελ. 370 τῆς γερμαν. μεταφράσεως) καὶ ὁ Finlay (Ἑλλάς ὑπὸ τοὺς Ῥωμ. σελ. 266 τῆς γερμ. μεταφρ.) καὶ ὁ Hertzberg (Griechenland u d. Roemern III, σελ. 370) ἢ εἰς τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Λουκιανοῦ, ὃν ὁ Κόβητος θεωρεῖ ὡς οὐδεμιᾶς ἀξίας (nullius pretii) καὶ ἀνάξιον δημοσιεύσεως (Var. Lect. σελ. 212). Ὁ ἐπικριτὴς εἶναι κύριος νὰ πιστεύσῃ ὁπότερον ἔβλεπε.

Ἐσαυτὸς καὶ περὶ τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἡμεῖς μὲν ἠκολούθησαμεν τὸν Κεδρηνόν· ὁ δὲ ἐπικριτὴς γράφων « Μάταιος οἶκτος ὡς ἡμεῖς φρονοῦμεν » διότι πιθανώτατον, σχεδὸν βέβαιον εἶνε ὅτι τὸ ἀγαλμα δὲν μετεκομίσθη. Οὐδεὶς δὲ φρονοῶν προσέχει τὸν νοῦν τοῖς λίαν ἀκρίτως ὑπὸ Κεδρηνοῦ λεγομένοις » ἀντιτάσσει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μόνον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πεποιθήσιν, ὡς οὐδένα παρεχόμενος μάρτυρα οὐδὲ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Λουκιανοῦ ἀντάξιον. Ἡμεῖς ὅμως παρὰ ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν ἄγνωστον ἡμῖν πεποιθήσιν τοῦ ἐπικριτοῦ προεκρίναμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κεδρηνοῦ, ἣν ἀπεδέχθησαν οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες περιφανεῖς ἱστορικοὶ Finlay (ἐ. ἀ. σελ. 267) καὶ Hertzberg (ἐ. ἀ. σελ. 378), ἔτι δὲ καὶ ὁ Lasaulz (Untergang des Hellenismus σ. 110 ἐξ.), οἵτινες οὐ μόνον φρονοῦντες, ἀλλὰ καὶ εἰ μάλιστα φρονοῦντες καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κ. Δ., πιστεύω, θεωροῦνται.

Τὸ ἔναντον καὶ τελευταῖον ἁμάρτημα ὅπερ εὕρισκε ὁ κ. Δ. ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν εἶνε ἡ περὶ τῶν ἀετωμάτων τοῦ Ὀλυμπιεῖου γνώμη ὅτι « Τὰ ἔργα ταῦτα εἶνε σύγχρονα τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, τεχνιτῶν ὀνομαστῶν καὶ γλυφίδος ἐπίσης μὲν ἀσφαλοῦς καὶ ἀριστοτεχνικῆς, ὀλιγώτερον δὲ λεπτουργικῆς καὶ ἀνεπίτηδέου ». Τί ἐν τούτοις δὲν ἀρέσκει εἰς τὸν ἐπικριτὴν δὲν λέγει ῥητῶς, παραπέμπει δὲ τὸν βου-

λόμενον νὰ μάθῃ τὰ μᾶλλον πεφροντισμένα καὶ ἀληθῆ εἰς τὴν γνώμην τοῦ Brunn (Die Sculpturen von Olympia Sitzng der Philol—philosoph. Classe der Münch. Akademie 1877, 1). Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ὁ ἐπικριτὴς ἔπαθεν ὅ, τι ἐν τοῖς προηγούμενοις. Ἐπλάσε Θερακίαν Μένδην ἄνω τῆς θαλάσσης τῆς πρὸς τῇ Αἴνῳ πόλει, διότι ἔτυχε ν' ἀναγνώσῃ τοιοῦτόν τι παρὰ Πausanias, χωρὶς νὰ ταλαιπωρήσῃ περὶ τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας· δὲν δέχεται τὴν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου κατάλυσιν τῆς Ὀλυμπιακῆς πανηγύρεως, διότι ἔτυχε ν' ἀναγνώσῃ τὸν Σχολ. τοῦ Λουκιανοῦ· δὲν παραδέχεται τὴν περὶ τῆς Λάρνακος τοῦ Κυψέλου γνώμην ἡμῶν, διότι ἔτυχε νὰ ἀναγνώσῃ πιθανῶς τὴν τελευταίαν περὶ τούτου διατριβὴν τοῦ Overbeck. Ἐπὶ δὲ τοῦ προκειμένου ἀπαρέσκεται εἰς τὴν περὶ τῶν ἀετωμάτων τοῦ Ὀλυμπιεῖου γνώμην, ἣτις δὲν εἶνε ἡμετέρα—ἡμεῖς, εἶπομεν ἤδη, δὲν εἴμεθα εἰδικοὶ ἀρχαιολόγοι—διότι ἔτυχε ν' ἀναγνώσῃ τὸν Brunn.

Ἀλλὰ καὶ ἔκ τινος διατριβῆς τοῦ ἀρχαιολόγου τούτου ἐν τοῖς αὐτοῖς δημοσιεύμασι τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας (περὶ Παιωνίου κ. τ. λ. 1876 I σελ. 338) ἐδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ γνώμη αὐτοῦ περὶ Παιωνίου καὶ Ἀλκαμένους καὶ περὶ γλυπτικῆς σχολῆς τῆς βορείας Ἑλλάδος δὲν εὗρεν ὑποδοχὴν καθ' ὃ στηριζομένη εἰς τολμηρὰς εἰκασίας (ἴδ. Newton ἐν τῇ Edinburgh Review, No 305 The discoveries at Olympia). Ἐπικρατοῦσα λοιπὸν γνώμη περὶ τῶν ἀετωμάτων ἐκεῖνων μεταξύ τῶν ἀρχαιολόγων δὲν εἶνε ἡ τοῦ Brunn, ἀλλ' ἐκεῖνη, πρὸς ἣν συμφωνοῦσιν οἱ ὀλίγοι ἡμῶν ἀνωτέρω λόγοι, ὅτι τὰ ἔργα ἐκεῖνα εἶνε οὐ μόνον σύγχρονα τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, ὅπερ οὐδεὶς ἀρνεῖται, ἀλλὰ καὶ ὀνομαστῶν τεχνιτῶν τῆς Ἀττικῆς σχολῆς. Διὰ τί ὅμως διαφέρουσιν ἐκεῖνων, περὶ τούτου εἰκασίαι μόνον δύνανται νὰ ἐξενεχθῶσιν, οὐδεμίᾳ δὲ ὀριστικῇ γνώμῃ ἐπεκράτησεν ἄχρι τοῦδε.

Ταῦτα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. ἐλεγχόμενα ἐννέα ἁμαρτήματα τοῦ ἐν τῇ Ἐστία ἡμετέρου περὶ Ὀλυμπίας ἀρθρου, εἰς ἃ μετὰ πάσης εἰλικρινείας μακρότερον μὲν ἴσως τοῦ δόντος, ἀλλ' ἐπαρκῶς, νομιζόμεν, ἀπηντήσαμεν. Ὁ, τι δὲ ἐν τέλει προσέεται, εὐχόμενος « ὅσα ἡμεῖς λέγομεν περὶ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere νὰ εἶνε ἔκφρασις ἀληθοῦς αἰσθήματος » καὶ ὅσα λέγει περὶ πολλῶν δι' ὀλίγων καὶ ὀλίγων διὰ πολλῶν, ταῦτα ἐπειδὴ οὐδὲν οὐδαμῶς λέγουσι, κρίνομεν ἀνάξια ἀπαντήσεως. Καὶ εἰς τὰ προηγούμενα δὲ ἀπηντήσαμεν οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον, εἰ μὴ διότι, καίπερ δυσμενῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχων ὁ κ. Δ., περιωρίσθη, ὅσον ἐδυνήθη, ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἐπιστημονικῆς συζητήσεως.

Ἡ κατωτέρω ἀξιόλογος διατριβὴ ἀπεστάλη ἡμῖν ἐκ Λαυρίου συνωδευμένη ὑπὸ τῆς ἐπομένης ἐπιστολῆς : «Ἡ ὀρυκτολογικὴ ἔποψις, ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ, ἡ βιομηχανικὴ καὶ οἰκονομικὴ σημασία τοῦ Λαυρίου ἐγένοντο πολλάκις μέχρι τοῦδε ἀντικείμενον μονογραφῶν καὶ δημοσιευμάτων. Μεταξὺ ὧμως τῶν πολλῶν τούτων ἐπόψεων παρέλειφθη, ὡς εἰκός, ἡ ὄψις, τουτέστιν ἡ μόνη σχέσις, ἣτις ἤδύνατο νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ τῆς αἰθουσαίας Ἐστίας καὶ ὑπαιθρίων καμίνων, χωνευουσῶν μεταλλεύματα.

Τῆν ἔλλειψιν ταύτην τῶν μέχρι τοῦδε ἐκμεταλλευθέντων τῶ Λαυρίου, ἐπιτρέψατέ μοι, κύριε διευθυντά, νὰ ἐπανορθώσω, παρουσιάζων αὐτὸ εἰς τοὺς ὑμετέρους ἀναγνώστας οὐχὶ ὡς μεταλλουργός, ὀρυκτολόγος ἢ κάτοχος μετοχῶν, ἀλλ' ὡς ἀπλοῦς περιηγητῆς (κατ' εὔρεταν τῆς λέξεως ἐρμηναίον) καὶ κληροῦς, πολλάκις ἐπισκεφθεὶς τὰ παρακείμενα ὄρυγοφόρα Ἄλλεγρανά».

Ἐν Ἐργαστηρίῳ, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1879. Ν.Α.

ΤΟ ΛΑΥΡΙΟΝ

δύνασθε νὰ ἐπισκεφθῆτε ἐξ Ἀθηνῶν διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης. Ἡ κατὰ γῆν πορεία οὐδὲν ἔχει τὸ ἐπαγωγὸν ἢ περιεργίας ἄξιον, ἰδίως ὅταν γίνεται δι' ἑνὸς τῶν ἐκτελούντων τὴν συγκοινωνίαν λεωφορείων.

Διὰ θαλάσσης ἔρχονται οἱ μὲν πολιτικοὶ ἐπὶ ἀτμοτελωνίδων καὶ ὀπλιταγωγῶν, οἱ δὲ διπλωμάται διὰ τῶν ἐν Πειραιᾷ σταθμευόντων πλοίων τῶν ξένων δυνάμεων· οἱ ἄπλοῖ ἰδιῶται λαμβάνουσι ἐισιτήριον ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἀτμοπλοίου «Λαυρίου», ἀναπαυτικοῦ μέσου συγκοινωνίας tempo permettendo.

Ὁ μικρὸς λιμὴν τῶν Ἐργαστηρίων, κείμενος ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς μεταξὺ τοῦ λιμένος Ἐσθιακοῦ καὶ Σουνίου καὶ σχεδὸν φρακτόμενος ὑπὸ τῆς ἐγγύτατα καὶ ἀπέναντι κειμένης Μακρονήσου, κοσμεῖται καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν αἰγιαλὸν ὑπὸ ἀπεράντου προκυμαίας ἐκ Γάτζας, μελανοφαίου μίγματος ἐξερχομένου ἀφθόνως ἐκ τῶν καμίνων ὡς ἀχρήστου περιττώματος, καὶ μεταφερομένου ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὴν παραλίαν δι' ἀμερικανικοῦ σιδηροδρόμου. Ἐσχηματίσθη οὕτω κατὰ μικρὸν ἰδανικὴ τις προκυμαία, περίεργος μὲν τὴν ὄψιν, ἀπρόσιτος δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ῥωμαλεωτάτους πόδας καὶ τὰ τελειότατα ὑποδήματα ἕνεκα τοῦ ἀνασπίνου καὶ τραχέος σχήματος τῶν τεμαχίων τῆς ἐν λόγῳ Γάτζας.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ λιμένος, ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ στομίου, κεῖται ἡ οἰκία τῆς Διευθύνσεως τῶν Μεταλλουργείων, πρὸς νότον αὐτῆς τὰ παραπήγματα τῶν καμίνων, χωριζόμενα ὑπὸ μικρᾶς πλατείας, πρὸς βορρᾶν δὲ τὸ Τελωνεῖον καὶ ἡ οἰκία τοῦ κ. Σερπιέρη. Ἀπὸ τῶν παραπηγμάτων ἀρχομένη καὶ διήκουσα μέχρι τῆς κορυφῆς γειτονικοῦ λόφου φαίνεται ἐπὶ τῆς κλιτύος λευκὴ γραμμὴ ἀπολήγουσα εἰς καπνίζοντα πύργον· εἶνε ἡ μεγάλη καπναγωγός, ἡ ἀπορροφῶσα καὶ ἀπομακρύνουσα τοὺς ἐκ τῶν καμίνων διαπεμπόμενους καπνοὺς.

Ταῦτα καὶ τινες οἰκίαι πρὸς τὸ βόρειον μέρος τοῦ λιμένος, ἀπαρτίζουσαι τὴν συνοικίαν τοῦ Νυκτοχωρίου, εἶνε ὅσα δύναται τις νὰ ἴδῃ μεχρὶ τοῦ ἀγκυροβολῆσαι τὸ ἀτμόπλοιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κωμοπόλεως Ἐργαστηρίων δὲν παρουσιάζει ἑκτακτὸν τινα θέαν. Αἱ οἰκίαι εἰσι κανονικῶς ἐκτισμέναι εἰς τὰ πλευρὰ γηλόφου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ὁ ἄγιος Ἀνδρέας. Ἐκεῖθεν δύναται τις ν' ἀπαριθμῆσαι ὅλα τὰ δυνατὰ συστήματα καπνοδόχων ἢ καπναγωγῶν, νὰ ἴδῃ ἀτμαμάζας ἐλκούσας σειρὰς φορείων μεταλλοφόρων, καὶ νὰ θαυμάσῃ μόνον τὸν κολοσσὸν τοῦ μεγάλου πλυντηρίου, ἐκτεινόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς γιγαντιαῖον Π.

Εἰς Λαύριον μετέβην τὸ πρῶτον διὰ ξηρᾶς ἐπὶ μικροῦ ἀνοικτοῦ ἀμαξίου. Ἀργοπορήσας εἰς τοὺς καθ' ὁδὸν σταθμοὺς ἐν τοῖς ἀπαντωμένοις χωρίοις, κατελήφθην ὑπὸ τῆς νυκτὸς πολὺ ἀπέχων ἀκόμη τοῦ Λαυρίου, ὑπὸ σφοδρᾶς δὲ καταιγίδος ὅτε ἀπέειχον ἔτι ἡμίσειαν ὥραν.—Ἐφθασα τέλος περὶ τὸ μεσονύκτιον διάδροχος, δυσανασχετῶν καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς γνωστῆς ἐντυπώσεως, ἣν αἰσθάνεται ὁ φθάνων νύκτα εἰς ἄγνωστον μέρος, μετ' ὀλίγον δὲ εἰσηρχομένη εἰς ὑψηλὸν δωμάτιον, ὅπερ φιλοξένους μοι ἐχορηγήθη παρὰ τοῦ γραφείου τῆς διοικήσεως τῶν Μεταλλουργείων.

Ἀποσυρθέντος τοῦ ὀδηγήσαντος ὑπηρετοῦ, καὶ μόλις ἀπαλλαγείς τῶν ἀποσταζόντων ἐνδυμάτων μου, ἔσπευσζ πρὸς τὸ παράθυρον ὅπου μὲ εἴλκυε κρότος τις ὑπόκωφος, μυκηθμὸς συνεχῆς καὶ ἀνεξήγητος, συνοδῶν ἀλλοκότως τὸν θόρυβον τῆς καταιγίδος. Ἐκεῖ ὅμως μὲ περιέμενε θέαμα, ἀφυπνίσαν ὄλας τὰς μυθολογικάς μου ἀναμνήσεις.

Ἐν μέσῳ πυκνοῦ ἀτμοῦ καὶ λάμψεως ποῦ μὲν ἐρυθρᾶς ποῦ δὲ ὠχροπρασίνου διέκρινα σειρὰν στοῶν ἀπαρτίζουσῶν μακρὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἐλυμαίνετο ἐσωτερικῆς πυρκαϊᾶς. Φλογεραὶ ὄφεις εἶρπον ἀδιαλείπτως πρὸ τῶν φωτεινῶν ἐκείνων ἀψίδων, ἀφανίζόμενοι καὶ ἀναφθίνοντες ἀλληλοδιαδόχως. Μάλας πυρὸς ἐξεκλύοντο βαθμηδὸν ἀμαυρούμεναι ἐν τῷ σκότει. Ἡ λάμψις ἔπαυε κατὰ διαλείμματα, ἕνα ἐμφανισθῆ μετ' ὀλίγον μεγαλειτέρα. Ἀπομεμακρυσμένοι δὲ κρότοι ὡσεὶ τροχῶν κυλιόμενων καὶ κλαγγῆ σφυρηλατουμένου σιδήρου συνεπλήρουν τὴν ταρτάρειον ταύτην γέενναν, ἐν τῇ ὁποίᾳ

Errant exangues sine corpore et ossibus umbræ

Τὴν ἐπιούσαν λαμπρὸς ἥλιος κατηύγαζε τὸν οὐρανὸν καὶ μοι ἐπέτρεπε νὰ θαυμάσω οὐχὶ πλέον φανταστικὰ πανοράματα, ἀλλὰ τέλειον μεταλλουργικὸν ἐργοστάσιον ἐν ὅλῃ τῇ φαιδρότητι πρωϊνῆς ἐργασίας.